

A MAGYAR ROKONSÁG TUDATÁNAK SZEREPE A DÉL-KOREAI KOLLEKTÍV IDENTITÁSBAN

Bevezetés

A rendszerváltás óta eltelt negyedszázad során több területen is sajátosság viszonyt alakított ki Magyarország és Dél-Korea. Már a jól ismert legitimációs folyamat első partnereként az 1988. augusztus 26-án létrejött megállapodás az állandó képviselletekről is kiemelt szerepet jelentett a két ország kapcsolatában, hiszen Magyarország – a volt szocialista országok közül – elsőként hozta létre diplomáciai-gazdasági kapcsolatrendszerét a Koreai Köztársasággal. Kína pl. csak 1992-ben kezdte meg kiépíteni kapcsolatait. Magyarország Európai Unióhoz való csatlakozása, ill. Korea kilencvenes évek végi, kelet-ázsiai gazdasági válságból való kilábalása után a gazdasági kapcsolatok is virágzni kezdtek. Jelen dolgozatunkban azonban nem mindeme sokrétű és fontos kapcsolatokról, hanem a viszony egy igen különleges, leginkább szimbolikus területéről szólnunk, melynek legfeljebb sokszoros áttételek révén van hatása a külpolitikára vagy a gazdaságra.

Jól ismert eleme a magyarokról alkotott képnek Kelet-Ázsiában a magyarok ázsiai eredete. Szinte közhelyszerű, és egyben az általános udvariasság elemévé vált ennek gyakori megemlézése. A magyarok ázsiai eredete, a rokonság jeleként értelmezve, lehet csupán barátságos gesztus egy társas kapcsolatban, vagy ennek mintájára létrejövő tankönyv, útikönyv narratívájában. Ugyanakkor az elmúlt évtizedekben ez a sztereotípa nagymértékben állandósult, és megindult egy mítoszteremtődési folyamat is, melynek kapcsán olyan elemek is belekerültek a képzetkörbe, melyeknek sem valóságalapja, sem konkrét forrásuk nincsen. Szintén fontos, hogy Korea mellett más országokban – elsőként Japánban, de általában a Magyarországgal kapcsolatban lévő ázsiai országokban – is jelen van ez a kép, valamint a tudományos érdeklődés is egyre nagyobb mértékben fordult e téma felé az ázsiai országokban.

Véleményünk szerint egy ilyen, egyébként elhanyagolhatóan tűnő sztereotípa sajátosság jellege miatt nemzeti identitásformáló erőként is értelmezhető, vagy, ha akként nem is, annak körvonalazását, megértését nagyban segíti. Nyilvánvaló a tény, ha ezt a magyarság oldaláról nézzük: hiszen az egész magyarságkutatás ennek fényében indult, vagy fo-

lyik ma is. A XVIII. századi kezdetétől a finnugor-rokonság elmélet csupán a hun-magyar eredettel szállt szembe, s a közvéleményben¹ is csupán az okozott ellenérzést, hogy a turul-sztyeppeti harcias nemzetképet „csúfolta” meg valami halzsíros finn rokonsággal; ázsiai eredete nem volt problematikus ebben a kontextusban (Sándor 2011). Korea szemszögéből viszont tekinthető lenne jelentéktelenül kis kérdésnek is. A tény önmagában nem is jelentős: a nemzet kettéosztottsága, a szomszédos civilizációkkal vagy a nyugatot reprezentáló Egyesült Államokkal való szembehelyezkedés lényegesen nagyobb részt képezi a nemzettudat formálódásának horizontális, az állam szerepvállalása révén vertikális, illetve a történelmi vonatkozásai révén temporális dimenzióban. Ugyanakkor éppen e feszültségókok negatív hatása is hozzájárul a távoli és jelentéktelen kapcsolat szimbolikus felértékelésében a nemzeti identitás modern konstrukciójához. Mindebben szerepe lehet Magyarország és Dél-Korea – a már említett – hidegháború utáni kiemelt jelentőségű kapcsolatának szimbolikus téren, a két ország hasonló kollektív identitás-konstrukció helyzetében.

Nemzeti identitás dimenziói Koreában

A kelet-ázsiai térségben Kína jelentősége mind politikai gazdasági, de legalább annyira történeti, kulturális vagy nyelvi téren olyannyira meghatározó, hogy a nemzetképet kollektív identitásként akármelyik dimenzióban felépíteni csupán Kínával szembehelyezkedve lehet. Nem véletlen, hogy pl. Japán nemzeti identitásáról írva Martin Lipset (1993:124) külön hangsúlyt fektetett a nemzeti különlegességre, sajátosságra kihangsúlyozására. Ezt a különlegességet, a sajátosságot, értékességet szolgálja bizonyítani a kollektív identitás minden dimenziója. A kollektív identitást ugyanis nem lehet csupán egyetlen alulról szerveződő jelenségként felfogni. Habár Alberto Melucci (1995) megközelítése a mi szempontunkból alapvető jelentőségű – miszerint az egyének közös céljai és lehetőségei olyan fogalmi egységet hozhatnak létre, amely cselekvéseiket is

1 Közvéleményen – jobb híján – a szellemi élet aktív résztvevőit, véleményformálóit érthetjük.

meghatározhatja, befolyásolhatja – mindez csupán valamely nem egyéni szinten létrejövő entitásként értelmezhető. Ekként lehet felfogni a társadalmi aktorok, akár az intézmények vagy az állam szerepét is, annak legitimitációját, és visszahatását az egyéne (Melucci 1996:163). Egy ilyen értelmezési keret felveti a nemzet és az állam kapcsolatának kérdését, ahogyan azt Melucci tette is elsősorban az európai államok történetének értelmezésekor. Mivel ez utóbbi maga is egy kollektív képzet, a kettő összekapcsolása óhatatlanul megtörténik, és nem csupán politikai koncepció formájában. Napjaink Koreájában, ahogyan már a nyolcvanas évektől Japánban, éppen egy ilyen folyamat szemtanúi vagyunk.

Elsőként, a nemzeti identitás formálódásának horizontális vetületeként, a térség országaival való szembehelyezkedést vehetjük szemügyre – legyen szó akár konkrét területi vitákról. Ez nem csupán az erőforrásokért folyó harcot jelenti (még ha ezek szerepe nem is kétséges), hanem egy, a fentiekben körvonalazott identitáskeresés része is. Ha Japán vagy Korea, de akár a többi érdekelt állam helyzetét nézzük ezen a téren, elég nyilvánvaló Kína fölénye: a Kelet-kínai tenger katonai ellenőrzése pl. egyértelműen mutatja a többi ország szubmisszív helyzetét. Temporális dimenzióban az öndefiníció ugyancsak komoly feszültségeket okoz, okozott az érintett országok között. Ha csak az 2004-es Koguryo-vitára² gondolunk, érthetővé válik a történelem identitásformáló jelentősége. Egy középkori állam területi elhelyezkedése nem csupán szakmai kérdéssé, hanem kurrens geopolitikai vitává is vált. Korea önálló nemzeti identitásának alapvető részét képezi, hogy a hagyományos, több évezredes Kína-centrikus világképből kiemelje magát. Ez önmagában még csak nem is új vagy egyedi szándék, hiszen bármilyen sok, a fejlődést segítő tényező vezethető vissza kínai eredetre, vagy kínai közvetítő szerepre a történelem során, a következőképpen kialakult függőség sosem volt preferált helyzet a valóban függő országokban, ahogyan Korea vagy Japán történelmének számos részlete ezt bizonyítja is. Itt azonban nem csupán a függőség-függetlenség kérdéséről van szó annak gazdasági, politikai vagy akármilyen materiális értelmében, hanem az egyén – valós vagy virtuális – közösséghez való kötődéséről.

Korea esetében az elmúlt két évtizedben a növekvő gazdaság, a demokratikus intézményrendszer

kiszélesedése egyértelműen az állam legitimitációjának és a nemzet kollektív képzetének összemosódása irányába hatott. Az állami szinten megjelenő konfliktusok tehát horizontálisan és vertikálisan is egyértelműen a szomszédokkal való szembehelyezkedésre, az önállóság-egyediség hangsúlyozására fektették a hangsúlyt. Az ideológiai dimenzióknak jelen körülmények hatására egészen jelentéktelen szerep jut. Még a 2002 után feléledő Amerika-ellenesség is inkább tekinthető egy, a korábbiakhoz hasonló térségi konfliktusnak, és az abból fakadó identitáskrizisnek (Steinberg 2005; Dudden 2008). Korea a hatvanas évektől folyamatosan növekvő gazdaság, a nyolcvanas évektől pedig a demokratikus intézményrendszerek működése is zökkenőmentes. Ráadásul Koreában él a legnagyobb arányú keresztény népesség Kelet-Ázsiában: összesen 29% az ország népességén belüli aránya, tehát a legnagyobb vallást jelenti, még a buddhizmust is megelőzve. Mindettől természetesen nem állítható, hogy Korea nyugati ország lett, de az sem, hogy az egyes események kapcsán fellángoló Amerika-ellenességnek valamilyen komolyabb gazdasági, geopolitikai vagy történelmi oka lenne. Japánnal ellentétben (Orr 2001) az amerikai jelenlét sosem kapcsolódott az elnyomás képzetéhez, ugyanakkor egyértelműen kedvező történelmi konstellációt jelent, hiszen a piacgazdaság nyilvánvalóan sikeresebbnek bizonyult a tervgazdálkodásnál. Az ilyen ellenséges érzületnek a legfontosabb eleme az identitáskeresés, melynek középpontjában a kelethez tartozás áll, Kína vagy Japán nélkül. 2002. június 13-án egy amerikai katonai jármű elütött két koreai kislányt. A katonákat nem ítélték el, ami érthető felháborodást váltott ki Koreában (Song 2002). De vajon az éppen 2002-ben történt magyarországi esemény: egy ír férfi, Francis Tobin gázolása, és évtizedes el nem ítéltése kiváltott-e ilyen ellenséges érzelmet Magyarországon Írországgal szemben? Persze a két eset csak példaként került ide, nem bizonyít semmit, de az identitásformálódás határmegvonásainak horizontális csomópontjaira szépen rámutat Koreában.

A temporális vetület jelentősége önmagában is nyilvánvaló. A történelem megítélése közvetlen döntési szerephez jut a területi vitákban is. Nem csupán kulturális-stratégiai összemosásról van szó, amikor pl. Kína és Japán Senkaku-szigetek feletti vitájában érvelési elemként a történelmi jelenlét kap hangsúlyt. Akárcsak a Dokdo/Liancourt-szigetek vitájában Korea és Japán között. A történelmi érvelés kiemelt hangsúllyal szerepel az utóbbi vitában (pl. Kim 1996), de fontos önmagában is.

2 I.e. 37 – i.sz. 668 között a Három Királyság korszakának egyik koreai állama a félsziget északi részén, és Mandzsúria középső és déli részén helyezkedett el.

Természetesen a nemzeti történelmek mindenütt az identitásképzés egyik fontos elemét alkotják. Maga a történetírás mint diszciplína is eleve ezt a célt szolgálta. Nemzeti identitást teremtett, s ezzel a mítoszteremtés eszközévé is vált egyben (Gyáni 2012:361). A történelmi sérelmek nemzeti identitásformáló erejéről nem kell különösebben újat mondani éppen Magyarországon – elég, ha pl. Trianon politikai szimbólummá válásáról teszünk említést (Romsics 2006). Korea esetében – akárcsak Japánban – mást kell kihangsúlyozni. Kína és Japán történetével szembehelyezkedve az kap hangsúlyt, hogy Korea nem csupán önálló kultúrával rendelkezett már a Három királyság időszakában is, hanem gazdasági, vallási és kulturális téren is befolyással volt a Japán történelem alakulására. Ez a közvetítő szerep, ill. ennek hangsúlyozása a mai kollektív közösségi képzetek számára az erőt jelképezi. Nem csupán nemzeti történelem tehát, ami kirajzolódik, hanem jelentőségében túlmutat ezen. Az ellenpóluson az elmúlt évszázad sérelmei helyezkednek el, melyek a mind szorosabb gazdasági kötelek ellenére meghatározó konfliktusforrások Kelet-Ázsiában.

Nem kérdéses, hogy a megosztott történelmi emlékezet, mely ellenséges érzelmeket szül nemzetek között, olyan ellentétes történelemfelfogáshoz is vezet, ami aztán generációkon keresztül beágyazódik a közfelfogásba, és formálisan is megjelenik a közoktatásban, a tömegkultúrában stb. (Shin – Sneider 2011). Így válnak központi jelentőségűvé a nemzeti identitásban, minden más elemét felülírva annak. A japán megszállás okozta sérelmek nagyobb hangsúlyt kapnak azoknál a fiatalabb korcsoportoknál, akik nem élték meg személyesen a szörnyűségeket, és akik a nyolcvanas évektől egyre intenzívebb japán multikulturális hatás alatt nőttek fel, mint az idősebb korosztályoknál, akik számára személy-közeli sémák a sérelmek, és idegenebbek a japán kultúrával szemben. Egy 2013-as közvélemény-kutatás szerint a húszas éveikben járók 42,8%-a tartotta a legkritikusabb kérdésnek a megoldatlan történelmi sérelmeket. Ezzel szemben a hatvan év felettieknek csupán 34,6%-a nyilatkozott hasonlóan (Ha 2013).

Kelet vagy nyugat szerepe a kollektív identitásban

Kelet-Ázsiában a nemzeti-stratégiai ellentmondásokból kialakuló helyzet tekinthető paradoxnak is. Elvileg az Egyesült Államoknak egyfajta „közös

ellenség” képét kellene felvenni Kelet-Ázsiában, részben gazdasági, politikai szupremáciája révén, részben a történelmi sérelmek okán, s ezzel akár a térség két nagy szövetségeseinek, Koreának és Japánnak az egymáshoz való közeledését is kiválthatná (Cha 1999). Ez viszont ellentmondásban van az éppen az elmúlt években is egyre növekvő feszültségekkel a két kelet-ázsiai ország között. Koreában – ahogyan korábban említettük – az Egyesült Államoknak alapvetően pozitív a megítélése: 2011-ben a népesség 74%-a vélekedett így, ami nemzetközi összehasonlításban is kiemelkedő (World Public Opinion 2011). Ezzel szemben Japánban a népességnek csupán 36%-ának volt pozitív képe az Egyesült Államokról. Igaz, a kifejezetten negatív véleményt formálók is csupán 11%-ot tettek ki, míg Koreában ez az arány is magasabb volt: 19%. Az értékek azonban rendkívül gyorsan változnak: a megítélés arányai egy évvel korábban még korántsem voltak ennyire kedvezőek Amerikával szemben: 57% pozitív és 38% negatív vélekedést mértek 2010-ben. Ugyanezek az arányok 2013-ban: 58% pozitív és 27% negatív vélemény. Japánban pl. sokkal kevésbé fluktuálnak az értékek. Mindez azt mutatja, hogy a koreai nemzeti identitást ugyan nagymértékben meghatározza az Egyesült Államok, de a döntően pozitív vélemények mellett jelentős szerepe van a negatívoknak is.

A nyugathoz való viszony legalább ennyire ellentmondásos az Európai Unió megítélésekor is. Ugyancsak alapvetően pozitívnak kell tekinteni a koreai közvéleményt, de 2011 és 2013 között ez az arány 84%-ról 65%-ra csökkent, míg a negatív vélemények aránya 7%-ról 15%-ra nőtt (World Public Opinion 2011, 2013). A meghatározó állam a térségben ugyanakkor mégiscsak az Egyesült Államok, a hozzá fűződő sérelmek mélyen megbújnak, felhalmozódnak, és egyfajta általános nacionalizmus irányába hatnak. Ez ugyancsak tekinthető a kollektív identitás temporális vagy történelmi metszetét alkotó elemnek (Steinberg 2005; Moon 2013), vagy értelmezhető önálló, ideológiai dimenzióként. A nacionalizmus mint identitáskeresés sokféle formában jelenik meg. Sőt: a nacionalizmus megjelenését, felerősödését ezen kívül is sokféle okra vezethetünk vissza. Korea esetében pl. viszonylag könnyű premodernista felfogást alkalmazni (Smith 2004), ha pl. olyan ősi, a nemzeti identitást meghatározó összetevőket vizsgálunk, mint a samanizmus. Hasonló jellege volt Japánban a shinto államvallással a Meiji restaurációban: a nemzeti karakter, az egység kihangsúlyo-

zása. De ezzel a megközelítéssel már rá is nyomtuk a Gellner-féle (1983) felfogás bélyegét a jelenségre, hiszen Japán történetében egyértelműen a modern kapitalista berendezkedés kialakulásának kelléke volt a nacionalizmus, s ennek eleme a shinto is. Korea és a samanizmus megítélése még eshet a korábbi kategóriába is, hiszen nem csupán történeti folytonosságot feltételezhetünk egészen a Három Királyság kora óta (Kim Hogarth 1999), hanem más válaszokra, így pl. a kereszténységre gyakorolt jelentős befolyást is (Kim 2000). Nem vitatható azonban a gellneri jelleg a *minjok*, vagyis a koreai etnikai nacionalizmus megítélésekor. Ez utóbbi ugyanis éppen a japán Meiji restauráció szociáldarwinista nemzetfogalmának modern, mesterséges kialakításából származik (Shin 2006a).

De nem csupán önmagában van szerepe a kollektív identitás megteremtésében az olyan társadalmi dimenzióknak, mint a vallás, vagy pontosabban a samanizmus.³ A samanizmus reneszánszát éli Koreában, különösen a nagyvárosokban. A mindennapi életben üzletemberek kérik a mudang (sámán) tanácsát, segítségét, része a világi és egyéb vallási szertartásoknak, mint esküvők, temetések stb. Furcsa ellentmondásként a sámánok gazdasági helyzete kifejezetten emelkedett, ezzel ellentétben társadalmi megítélésük alig változott valamit (Kim Hogarth 2009). Emellett a Tangun mítosz⁴ olyannyira hétköznapi részévé vált a koreaiságról való gondolkodásnak, a nemzeti érzelmeknek, hogy nincs nemtől, kortól vagy társadalmi helyzettől függetlenül ember, aki ne tartaná fontosnak. Megmutatkozik ez az intézményesülésében: hiszen a hivatalos időszámítás függetlenség óta ehhez viszonyul, az utóbbi két évtizedben pedig vallási és egyéb társaságok tucatja alakult, melyekben ez a mítosz játssza a meghatározó szerepet, s ugyancsak fontos részévé vált a tudományos kutatásnak is. De továbbmenve, a két Korea között ez az egyetlen pont, amiben egyetértés, konszenzus található; olyannyira, hogy a Napfény-politika évtizede előtt ez szolgáltatta az egyetlen reményt, alapot a lehetséges közeledésre, az esetleges újraegyesítés reményében (Kim Hogarth 1999:271).

Ahogy korábban is említettük, a kollektív identitás ideológiai dimenziója jelentéktelennek

3 A samanizmus sok szakember, így pl. Kim Hogarth felfogásában sem tekinthető vallásnak, hanem vallásos tradíciónak.

4 Tangun az első koreai királyság és egyben a nemzet alapítója.

számít a komplex egész részeként tekintve. Természetesen nem az, ha önmagában, mint társadalmi jelenséget vizsgálánk. Már maga a tény, hogy egy modern, demokratikus és piaci társadalomban létezik etnikai nacionalizmus (*minjok*), kissé meglepő lehet, hiszen a második világháború után az ilyen ideológiákat könnyűszerrel söpörte el a történelmi emlékezet súlyossága. Legalább annyira meglepő az is, hogy a kommunista Észak-Koreában is általánosan elfogadott a tiszta vérség, az etnikai tisztaság vagy a nagy Han Rassz elképzelése: gondoljunk csak bele, hogy egy marxi-lenini, de akár egy maoista Kínában mennyire elképzelhetetlen lett volna egy nacionalista ideológia állami támogatása, különösen ilyen explicit formában (Myers 2010). Dél-Korea számára ez a kollektív nemzeti identitás ideológiai összetevője: büszkeséget, egyediséget hordoz; és nem utolsó sorban reményt a koreai egyesítéshez (Shin 2006b). A jelenséget, melynek megjelenése könnyen érthető volt a japán megszállás alatt, mára nem csupán a Japán iránt táplált érzések, hanem Kínával és az Egyesült Államokkal szembeni ellenséges hevület is erősítik. A xenofóbia tradicionalizmusba csomagolása természetesen nem egyedi jelenség: érdekes egybeesés, hogy éppen egy közös, szibériai eredetű hagyomány, a samanizmus felélesztése Magyarországon is politikai ideológiai eszköztől a szélső-jobboldali vadhajtásokig egyfajta torz, ideológiai nemzeti identitás-válság jelévé vált, válhatott az elmúlt évtizedekben. Ezek a jelenségek tekinthetők elszigeteltnek is, mint ahogy a jelképek politikai használata, vagy az Ösmagyar Táltos Egyház megalapítása sem mutatja egy társadalom anomias vagy krízis-helyzetét, csupán a tradíciók használatával való visszaélés lehetőségét. Senki sem gondolja, pl. hogy Ady Endre kötődése a samanizmushoz, vagy annak hatása életére, költészetére szélsőséges politikai jelenséget jelentettek.

Koreában a samanizmus történetileg is jobban kötődik a nacionalizmushoz, a kettő kapcsolata szerves és sokrétű. Különösen így lett az ország kettészakadása után. A kommunista hatalom – általános vallásellenessége nyomán – minden egyházat felszámolt Észak-Koreában az ötvenes években, a legtöbb mudangot megölték, s aki túlélte, délre menekült. Nem csoda hát, ha azóta általános részévé vált a szertartásoknak, hogy sámánok a Koreai Köztársaság jólétéért imádkozzanak, és a dél-koreai nemzeti zászlót hordozzák eközben. Igen gyakori, hogy a mudang a két ország újraegyesítéséért imádkozik, természetesen a Koreai Köztársaság győzel-

mével Észak-Korea felett (Kim Hogarth 1999:342). A *kut*, vagyis a sámánista szertartás egyébként is igen patrióta jellegű –, s ezzel a nyugatellenesség, vagy nacionalizmus ideológiai összetevőjévé is válik egyben. Megmutatkozik ez a tradicionális öltözetek kizárólagos használatában: nincs mudang, aki felvenne a szertartáson nyugati ruhadarabot; a felhasznált ételekben, melyek csak koreaiak lehetnek, vagy ha erről nem nyerhető kellő bizonyosság, akkor inkább maguk készítik el; de még a hajviseletüket is tradicionális női frizurává alakítják az események kedvéért.⁵ Ugyancsak a nacionalista jelleget hangsúlyozza a szentély díszítése: gyakori a két ország egyesítését szimbolizáló Paektu-hegység kráterének ábrázolása és a történelem patrióta tábornokainak arcképe is rendszeres díszítőelem.

Nemzeti identitás: rések és ellenségek

A kollektív identitás formálódásának rendszerében – horizontális vetületként – Korea számára a két nagy civilizáció közé ékelődés a meghatározó. Ha beleolvasunk a nyomtatott napi sajtóba, vagy az Interneten keresgélünk Koreában, rögtön szembeűnik a Kína- és Japán-ellenes érzület. De legalább ennyire fontos a vertikális összetevő: az állam szerepe az identitás formálódásában régóta kiemelt témája a szociológiának (Brubaker 1996; Kennedy 2013), Kelet-Ázsiában pedig különösen nagy jelentőséget kap az állam egyénre, közösségre, ill. általában az identitásra gyakorolt hatása (Rozman 2012). A konfliktusok reprezentációja, az államilag formált vélemények különböző médiumokban (a tankönyvektől a hivatalos nyilatkozatokig) mind az identitás szembenállást tartalmazó elemét hangsúlyozzák.

Japán és Korea között a gazdasági kapcsolatok jelentősége már ötven éve növekszik. Ezzel párhuzamosan a politikai és kulturális kötődések is egyre erősebbek, ennek ellenére a két országban egymás megítélésének negatív jellege egyáltalán nem enyhült. A mai napig elsősorban az 1910 és 1945 közötti megszállás⁶ miatti sérelmek a meghatározóak Koreában, s a történelem köztudatba vésődött lenyomatát a kormányzatok sem igyekeznek átszínezni. Bármely dimenzióból közelítünk a kérdés felé, mindenképpen egy anomália szemtanúi vagyunk. Hiába vált a nyolcvanas évektől Korea elviekben nyitottabbá Japán kulturális termékeivel szemben,

a gazdasági kapcsolathálóok befelé szerveződők maradtak mindkét országban, az egyetemeken csak lassan nyíltak mindkét országban a másik ország nyelvét tanító tanszékek. (Kivételt képez a Hankuk Egyetem, Szöulban, ahol már 1961-ben megalakult a Japán Tanszék). Az ellenséges hangulat megmutatkozik a minjok meglétében, és a történelem mai megítélésében. Egy 2013-as közvélemény-kutatás szerint, melyet az Asia Today és a Realmeter szervezett Koreában, a válaszadók 66,1%-a úgy érzi, hogy Japán nem kért megfelelő módon bocsánatot Koreától, 30,9 %-a szerint pedig, ugyan bocsánatot kért, de az nem volt őszinte (Shin 2014).

Kína a térségben játszott központi gazdasági, kulturális vagy politikai szerepe évezredek óta meghatározó az érintett országok, így Korea nemzeti identitásában is. A mai napig az ismeretek hiányával párosulva ellenérzéseket kelt, különösen Korea növekvő gazdasága okozta büszkesége élezi a feszültségeket, amennyiben a ráosztott, hagyományosan szubmisszív szerepből kinőtte magát. Azt se feledjük, hogy a gazdasági kötődések létrejötte, a kommunista-antikommunista ellentét háttérbeszorítása nem fedi el azt a stratégiai ellentétet, ami a két ország Amerikához fűződő eltérő viszonyából fakad. Észak-Korea kínai agresszióinak való behódolása valójában nem ideológiai, és nemcsak stratégiai jelentőséggel bír, hanem megadja azt a vertikális dimenziót Kína nemzeti identitása számára, amit 1978 óta egyre kevésbé sikerül a belső legitimációnak nyújtania. Kína mindig is megkérdőjelezte Korea kulturális önállóságát. 2011 októberében a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága plenáris ülésén a kulturális biztonság új tervével állt elő, ahol a kínai gondolkodás univerzális jellegét hangsúlyozva, Korea kulturális identitásának önállóságát erősen megkérdőjelezték (Rozman 2012:149). Nem véletlen, hogy Koreában a Japánnal szembeni érzéseket fenntartó történelmi sérelmek és a területi viták a közgondolkodás előterében állnak, és, hogy Kínában és Japánban is éppen ugyanolyan arányban (77-77%) nem bízik meg a lakosság.

Nemzeti egység, és amit teszünk érte

A koreai nemzeti identitás különösen ellentmondásos viszonyban van Észak-Korea, ill. a két ország egyesítésének kérdésével kapcsolatban. Ideológiai vetületében a koreai felfogás hagyományosan egy egységes, homogén etnikai képen nyugszik. Ennek fényében a legtöbb közvélemény-kutatás az

5 A mudang rendszerint nő.

6 1938-ban még a koreai nyelvet is betiltották Koreában.

utóbbi évtizedben ki is mutatta, hogy Dél-Koreában az észak-koreai emberekre – és itt hangsúlyosan az individualista jelleget emelném ki – többségében barátként, testvérként tekintenek (Lee 2009:5). Ugyanakkor hagyományosan a nukleáris, vagy általában a katonai fenyegetettség, és az ennek kapcsán érzett félelem és ellenségkép is igen erős Dél-Koreában északi szomszédjával szemben. Az elmúlt két évtizedben azonban az ellenségkép jelentős változásokon ment keresztül. A Koreai Köztársaságban, 1992-ben az emberek 70%-a tartott egy esetleges észak-koreai inváziót valószínű fenyegetésnek. A 2000-es évekre ez az arány 50%-ra csökkent, míg mára ismét igen magas: 76,7% fél egy lehetséges katonai konfliktustól (Fishkin – Luskin 2013:3). A politikai-katonai kihívás szerepét ugyanakkor kiegészítette a gazdasági különbségek felértékelése is. 1999-ben Dél-Korea általános vélekedése az volt, hogy a kormányzat vállalja az esetleges csatlakozás anyagi terheit (72%), sőt e mögött adófizető hajlandóság is meghúzódott (60%). De megváltozott az ideológiai dimenzió is. Ennek hátterében áll, hogy egyfelől megindult egy jelentős mértékű bevándorlási hullám Dél-Koreába: 2013-ban a népesség 3,2%-a volt külföldi, s habár ez nemzetközi összehasonlításban viszonylag csekély szám, a 2030-ra szóló prognózis már 10 százalékról beszél. Másfelől egyre elfogadottabbá válnak a vegyesházasságok is koreaiak s nem koreaiak között (egyes rurális térségekben akár 40%); egy olyan új nemzedék nőtt fel, amely számára a modernitásnak ez természetes velejárója: míg a modernizáció nem segítette a temporális, avagy történelmi és területi feszültségek identitásformáló hatásának csökkentésében, addig a koreaiság kérdésében alapvető változások zajlottak le. Kim (2014) Smith nyomán megkülönbözteti a civil és az etnikai dimenziót a nemzeti identitás ideológiai összetevőiként. Az utóbbi időben a vérségi kötelék mítosza, mint identitás-tényező drámaian csökkent Dél-Koreában, s ezzel párhuzamosan a mindenkorai kormányzatok politikai legitimitációja meredeken erősödött, különösen a 20-as években járók között. Ugyanezzel a változással járt Észak-Korea megítélésének radikális ellenségképbe fordulása. Habár az idősebb, 60 feletti korosztály nagy része (55,2%) „közülünk valónak” vagy szomszédnak tekinti északi társait, a fiatalabbak, és ebbe a 30-40-es években járók is beletartoznak, már egyre inkább tekintik ellenségnek a szomszédos Korea lakóit. Az egyesítéssel járó gazdasági tehervállalás még mindig jelentős támogatást kap Dél-Koreában

(78,2%), de az ehhez szükséges adót 2011-ben már csak 38,9% támogatta (Fishkin – Luskin 2013:3).

A „magyarok” értelmezése

A kollektív identitás a mai Koreában tehát meglehetősen bizonytalan helyzetben van. Annak hagyományos temporális és horizontális vetülete elszigetelt a koreaiakat környezetüktől. A nemzet-etnikai jellegének szerepe ugyanakkor csökken: a modernitás közvetett hatásaként az egyesítés már nem annyira egyértelmű vágy, a többség megkérdőjelezi kivitelezhetőségét, sőt egyáltalán annak értelmét. A büszkeség érdekes módon nem általánosan elterjedt személyes tulajdonság Koreában: 2008-ban mindössze a népesség 25%-a tartotta magát nagyon vagy valamennyire büszkének. Ezzel szemben az ország technológiai, tudományos eredményeire a lakosság 84%-a volt büszke ugyanezen kutatás során (Whitney – Shambaugh 2009). Ázsiainak lenni, de elszigetelődni a többi ázsiai országtól – együtt jár egy nemzeti karakter kihangsúlyozásával. Csak-hogy ez utóbbi is rohamosan gyengülni kezdett az utóbbi évtizedekben Koreában; helyét egyfajta civil nemzeti identitás kezdi átvenni, mely az országgal való azonosulásban ölt testet a nemzettel való azonosulás helyett, a kettő között azonban óriási rés tátong. Ilyen bizonytalan önértelmezési helyzetben minden kapcsolódási pont vagy annak lehetősége felértékelődik. Az egyén biztonságkeresése itt általános identitás-zavarral párosul, így annak részének jelenik meg, a csoportintegráció fellazul.

A koreai-magyar kapcsolatokban a magyarok ázsiai származása, a magyarokkal való rokonság keresése, akárcsak Japánban, kiemelt jelentőségű. Szinte nincs olyan üzleti, diplomáciai vagy akár magánkapcsolat, melynek ne lenne egyik első eleme koreai részről a rokonság felemlegetése. Már a kilencvenes évek koreai útikönyvei és tankönyvei is kiemelték a rokonság, ill. a magyarok ázsiai származásának kérdését, sőt Magyarországnak jóval nagyobb helyet, szerepet biztosítottak; ez kifejezésre jutott abban is, hogy részletesebben, hosszabban tárgyalták Magyarországot, mint a többi, térségbeli országot (Osváth 2004). Másfelől csak az utóbbi években 94 olyan könyv jelent meg Koreában,⁷ ami részben vagy egészében Magyarország és Korea rokonságával foglalkozik. A magyarság ázsiai erede-

⁷ A könyvkereskedések adatbázisaiban most is kapható könyvek.

te Kelet-Ázsiában nem csupán protokolláris jelentőséggel, hanem identitásteremtő, -formáló erővel is rendelkezik. Egy olyan kötődési pont a nyugati civilizációhoz, melynek révén azt nem választja el szakadéktól, de ugyanakkor nem is annak szupremáciáját hangsúlyozza, mint az amerikai befolyás akár politikai-gazdasági, akár kulturális értelemben. A nyugat megítélése ugyanis Kelet-Ázsiában meglehetősen ellentmondásos. Nézzük Japán példáját. A japán nemzeti identitás formálódásában, a temporális vetületben meghatározó traumatikus események okán elsősorban az Egyesült Államokkal való szembehelyezkedést kellene hangsúlyoznia, mégis csupán 11% volt 2011-ben, és 10% 2013-ban kifejezetten ellenséges érzelmű, míg pl. Észak-Koreával szemben 91%, ill. 92% (World Public Opinion 2011 és 2013). Ugyanakkor a nyugat kifejezetten pozitív megítélése is hiányzik Japánban: úgy tűnik, mintha az emberek azt éreznék, hogy ebben az értelemben nincs közvetlen hatással rájuk, annak ellenére, hogy az utóbbi években is kb. ötvenezer amerikai katona állomásozik Japánban (Yoshida 2008). Japánban a modernizáció a nyolcvanas évektől ugyancsak kevés hatással volt a kollektív identitásképp olyan konfliktusaira, melyek a térség területi és történeti dimenzióihoz kapcsolódnak. A bizonytalanság azonban kettős természetű, s ebből fakadóan ellentmondásos: míg Kína és Korea számára Japán az agresszió megtestesítője, történeti emlékezetében mindkét országban előkelő helyet foglal el a japán megszállás és az atrocitások, addig Japánban az amerikai megszállás óta eltelt hat évtizedben saját helyzetük áldozatként való megítélése vált általánosan elterjedté (Shin 2014).

A magyarok ázsiai eredete, sőt a közös rokonság Japánban is kifejezetten elfogadott sztereotípiák. Ebben a kontextusban legalábbis nem tekinthetjük másnak. Ugyanakkor maga a tény, hogy egy ilyen távoli kérdést érintő sztereotípiák így felerősödött, és egyben ennek pozitív mivolta is arra utal, hogy nem hagyományos csoportformáló erőről van szó. Nem állítható, hogy identitásteremtő jelentősége van: nincs konkrét ismeretünk arról, hogy Magyarország egyáltalán mennyire ismert Koreában, ill. mennyire terjedt el a magyarok ázsiai eredete a köztudatban. Csak azt állíthatjuk, hogy a kapcsolatteremtés legkülönbözőbb formáiban megmutatkozó kiemelt jelentősége rámutat arra, hogy csupán a Kína-Japán-Amerika háromszögbe zárva, vagy a történeti-területi-ideológiai síkokban értelmezve nem kaphatunk kielégítő magyarázatot az

identitás formálódásáról Koreában (és valószínűleg Japánban sem).

De vajon miért fontos, mit jelenthet a kelet-ázsiai rokonság mítosza Magyarországon? Hogyan lehetséges, hogy egy mégannyira rasszista ideológiai környezetben, mint az 1945 előtti Magyarország, létjogosultsággal bírt egy ilyen sztereotípiák vizsgálata, ill. ezzel a kérdéssel való kapcsolatának felderítése, de ennek a furcsa és párhuzamos jelenségnek, ill. a jelenség hátterének a megvilágítása segítséget jelenthet az eredeti kérdés megválaszolásához. Ugyanakkor lehet jelentősége annak is, hogy a két ország hasonló kollektív identitás-konstrukciók feltételekkel rendelkezik. Bizonyos értelemben ez lehet feltétele, vagy segítőtje is a rokonság felértékelésének.

Párhuzamok a magyar és a koreai nemzeti identitás geográfiájában

A következő példa tehát párhuzamot kíván vonni a kollektív identitás horizontális dimenziójában Korea és Magyarország helyzete között. A mai felfogásunkat meghatározza Huntingtonnak az a bizonyos vihart kavarázó, jól ismert elképzelése a civilizációkról. Vihart kavart sokféle értelemben, hiszen nem egy kényes pontot bolygatott meg. Ilyen kényes pontok pl. maguk a határvonások is: Korea az ő elképzelésében egyértelműen a kínai civilizáció része –, az volt a múltban, és az ma is. A koreai identitás – mint láttuk – azonban egészen eltér ettől a kínai szupranacionalitás-konceptiótól (Rozman 2012). A mai dél-koreai általános nemzetkép egyértelműen Kína- és Japán-ellenes. De – akárcsak a Kínától való félelem – ez az ellentét ennél is sokkal messzebb nyúlik vissza a történelemben. Nem véletlen az sem, hogy a koreai történetírás olyan mértékben hangsúlyozza az ország közvetítő – s egyben önálló – jellegét mind kulturális, vallási, mind kereskedelmi, technológiai értelemben, különösen a Három Királyság tágran értelmezve egy évezredes időszakában.

Korea számára ugyanakkor alapvető problémát jelent a nemzeti felfogásban bekövetkezett törés: a közvélemény-kutatások a kilencvenes évek óta folyamatosan csökkenő lelkesedést mutatnak a két ország egyesítése iránt. 1994-ben még 92% tartotta szükségesnek az egyesítést, 2007-ben már csak a népesség 64%-a, 2010-ben pedig már csak

49% volt ilyen lelkes (Branigan 2013). Az okokat már tárgyaltuk: félelem a nukleáris fenyegetéstől, és az óriási gazdasági teher, ami két ország közötti különbségből fakad, valamint a nemzeti identitás etnikai vetületének háttérbeszorulása. Egy ilyen elentmondásos, területileg nem egységes nemzetkép, valamint a két másik civilizáció közé ékelődés egyértelműen meghatározza a nemzeti identitás öndefiniálásáért való küzdelmet.

A magyar nemzetiség ilyen területi dezintegráltsága 1920 óta sokféleképpen okozott identitás-törést, de a mai politika, ill. nemzeti identitás-definiálás is azt mutatja, hogy nem lehetséges ilyen nemzetállami, sem hasonló módon megközelíteni a kérdést. Civilizációs értelemben már inkább elméleti a vita, de ugyancsak fennáll. Nyugat-európai szemmel a történelem folyamán általában kelethez soroltatott Magyarország: legyen szó a keleti származásról vagy az orosz befolyásról. Ennek nyomait ma, 2004 után is tapasztalhatjuk a nyugat-európai országokban, még ha nem is ennyire markánsan: a bevándorlástól való félelem csak részben köthető pl. a gazdasági, munkaerőpiaci okokhoz – egyben kulturális szakadékok is jelent, persze nemcsak a magyarokkal, hanem általában a keleti csatlakozó országokkal szemben. Nagy-Britanniában pl. a népesség 57%-a hiszi, hogy az A8 bevándorlók több költséget jelentenek, mint bevételt, annak ellenére, hogy a valóságban ez éppen fordítva van (Dustman – Frattini – Halls 2010:1). Nem véletlen az sem, hogy az új EU-csatlakozó országok nem kaptak a 2004-eshez hasonló munkavállalási lehetőséget az országban. Egy példán érzékeltetve: egy 62 éves angol bevándorló Spanyolországban, aki azzal kezdi nyilatkozatát 2005-ben, hogy nem rasszista, de... és azzal folytatja, hogy azért menekült el Angliából, mert ott már nem lehet élni a sok bangladesi, cseh-szlovák (sic!) és pakisztáni bevándorló miatt (Burke 2005).

Magyarország bizonytalan helye – habár Huntington a Nyugathoz sorolta – egy köztes régió történeti képének magalkotásában is testet öltött. A Kelet- vagy Közép-Európa dilemma tudományos vitája egészen 1923-ig vezethető vissza (Romsics 1997). Magyarország köztes helye Magyarországon mára talán leginkább Bibó István munkássága alapján formálódott a kollektív identitás elemévé. A gondolat, miszerint Magyarország, ill. néhány szomszédos ország, sem a nyugat, sem a kelet része, hanem önálló régiót alkot, Bibó nyomán nem csupán a történelem szakma, hanem általában a társadalomtudományok, sőt a közgondolkodás részévé is

vált, még ha identitásformáló szerepe, ereje messze el is marad Korea hasonló köztes helyzetének esetétől. Ugyanakkor kevés jelentőségre tett szert az a politikai akarat, mely ezt a gondolatot a Visegrádi Országok kapcsolatában látta megvalósíthatónak. Magyarország nemzeti identitása mégsem tud menekülni ettől a köztes helyzettől, hiszen akár az EU-szkepticizmus vs. integráció, akár az Oroszországgal való gazdasági kapcsolatok felújítása, de a szorosabb kapcsolatokról való félelem kettősségének szorításában ez a helyzet újra és újra körvonalazódik.

A közvélemény-kutatások Magyarországon a koreai helyzethez hasonló kettősséget mutatnak a nemzeti egység megítélését illetően. Míg a kettős állampolgárságot egyértelműen támogatták a törvény megszületése előtt is, a választójogot még azok sem pártolták, akik egyébként az ötletgazda kormánypártot támogatták (Medián 2010). Koreában az egyesítés kap hasonló támogatást, de a gazdasági felelősséget hátrítanák, kerülnek el. A közvetlen teher már nem fér bele a nagy nemzeti összetartozásba, annak érzésébe: vagy, ha igen, akkor is külön feladatot, problémát jelent. Van valahol egy rés, amit kissé hétköznapiasan így fogalmazhatunk meg: amíg helyettünk megoldanak egy problémát, addig támogathatunk egy nemzeti egységet, ha ez konkrét nehézséget vagy árat jelent, akkor már kevésbé vagyunk lelkesek.

A helyzet nem új keletű: 1989-ben, a német egyesítés, vagy újraegyesítés előtti évben az Eurobarometer felmérése szerint Nyugat-Németország lakosságának 78%-a támogatta az egyesítést, ugyanakkor mindössze 11% tartott volna ki, ha ez a döntés az Európai Közösségből és a NATO-ból való kilépéssel járt volna együtt. (Csak érdekesség, hogy nem az NSZK-ban volt a legmagasabb a két Németország egyesítésének támogatottsága, hanem Spanyolországban: 84%, a vizsgálatban részt vett, összesen tizenkét országból öt országban alacsonyabb és hatban magasabb volt a támogatók aránya). Még árnyaltabban jut kifejezésre a személyes felelősség kérdése abban a témakörben, mely az anyagi felelősséget tartalmazza: míg a nyugatnémetek négyötöde szívesen támogatta volna gazdaságilag is az NDK-t, addig mindössze kevesebb, mint fele tette volna, ha ez a jövedelmét is érintette volna (Eurobarometer 1989). Mindezek fényében igazolható-e a nemzet virtuális közösségként való felfogása? Lehet-e olyan identitásról beszélni, ami egyértelműen megkülönbözteti a nemzethez tartozást a nemzetért vállalt felelősségtől? A három példa azt sugallja, hogy igen.

Összegzés

A mai koreai nemzeti identitás rendkívül összetett és instabil jelenségcsoport. A kollektív identitás folyamatos formálódásában jelen körülmények között a vertikális, állam és egyén viszonyát jelentő összefüggésrendszer erősebb, mint a modernitás közvetlen hatása. Ugyanakkor közvetve, a gazdaság növekedése, az életszínvonal emelkedése annak irányában hat, hogy az ideológiai dimenzió gyengülni kezdett. A térség identifikatív integrációját a temporális-területi konfliktus, részben éppen az államiság megerősítése céljából felhasznált, folyamatos erősítése lehetetlenné teszi. Mindez olyan bizonytalan helyzet kialakulását eredményezte, melyben a szubmisszív-büszke dichotómia már nem elégséges keret egy egységes nemzetképhez. Mindezt az etnikai színezet és a két Korea egyesítése iránti lelkesedés háttérbeszorulása is tovább bonyolítja. Ilyen inkonzisztens helyzetben a feszültségektől mentes formáló erők, még azok irrelevanciája esetén is nagyobb jelentőséghez juthatnak. Ezt sugallja Korea esetében, Japánhoz hasonlóan, a magyar rokonság, magyar-ázsiai kapcsolat jelentőségének felnagyítása.

Összefoglalás

Dél-Korea kollektív identitását általában a térség két másik nagy civilizációja, Kína és Japán közé ékelődés, valamint az Egyesült Államokhoz való viszony határozza meg. Az ellentmondásos helyzet három nagy dimenzió mentén írható le: horizontálisan a térségi, temporálisan a történelmi és vertikálisan az állam a meghatározó kérdéscsoport; ezt egészíti ki egy kevésbé meghatározó ideológiai metszet a nemzet etnikai és civil megközelítésében. Ezek mentén írható le az Észak-Koreához fűződő kapcsolat is. Mindeme identitásformáló dimenziók azonban csak nagy vonalakban adnak magyarázatot a koreai kollektív identitást meghatározó mai folyamatokra. Ha figyelembe vesszük azt az igényt, ami a Magyarországhoz, a magyarok ázsiai származásának sztereotípiájához fűződik Korea és a koreaiak részéről, akkor közelebbi, árnyaltabb képet kapunk a kérdésről és a sajtóságot kapcsolat jelentőségét is jobban megértjük.

Abstract

The collective identity of South Korea is determined by its position between the two other great civilizations and its relationship with the United States. The ambivalent situation can be described by three important dimensions: horizontally the geographic, temporally the historical and vertically the question of the state is dominant. This is supplemented by a less determinative, ideological segment: the national and civic approaches to nation. The connection to North Korea can be described by these too. All of these identity forming factors explain Korean collective identity and its determining processes only broadly. Taking into consideration the claim of Korea or Koreans for the stereotype of Asian origins of Hungarian people we can get closer to be interpret more accurate the question and the specific character of this relationship.

Felhasznált szakirodalom

- Branigan, Tania 2013 Korean unification: dreams of unity fade into past for young South Koreans. *The Guardian*, 27 May.
- Brubaker, Rogers 1996 *Nationalism Reframed: Nationhood and the National Question in the New Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Burke, Jason 2005 An Englishman's home is his casa as thousands go south. *The Guardian*, 9 October.
- Cha, Victor 1999 *Alignment Despite Antagonism: The United States-Korea-Japan Security Triangle*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Dudden, Alexis 2008 *Troubled Apologies among Japan, Korea, and the United States*. New York: Columbia University Press.
- Dustman, Christian – Frattini, Tommaso – Halls, Caroline 2010 Assessing the Fiscal Costs and Benefits of A8 Migration to the UK. *Fiscal Studies*, 31(1): 1–41.
- Eurobarometer. Public Opinion in the European Community*. No. 32. 1989 December, Brussels. 31-32.
- Fishkin, James S. – Luskin, Robert C. 2013 *First Deliberative Polling in Korea: Issue of Korean Unification Seoul, South Korea. Executive Summary: Center for Deliberative Democracy of Stanford University*. Stanford: Stanford University Press.

- Gellner, Ernest 1983 *Nations and Nationalism*. Oxford UK & Cambridge USA: Blackwell.
- Gyáni Gábor 2012 Nemzet, kollektív emlékezet és public history. *Történelmi Szemle* LIV(3): 357-375.
- Ha, Jong-hoon (하중훈) 2013 독도·과거사 최대 현안 (A történelem a legfontosabb kérdés). *서울 신문 (Seoul shinmun)*, January 4, 2013
- Kennedy, James 2013 *Liberal Nationalisms: Empire, State, and Civil Society in Scotland and Quebec*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Kim Hogarth, Hyun-key 1999 *Korean Shamanism and Cultural Nationalism*. Seoul: Jimoondang Publishing Company. Korean Studies Series. No. 14.
- Kim Hogarth, Hyun-key 2009 *Gut, The Korean Shamanistic Ritual*. Jimoondang Publishing Company: Korean Studies Series. No. 43.
- Kim, Andrew E. 2000 Korean Religious Culture and Its Affinity to Christianity: The Rise of Protestant Christianity in South Korea. *Sociology of Religion*, 62(2): 117-133.
- Kim, Hak-Jun (김학준) 1996 독도는 우리땅 (*Dokdo a mi földünk*). 서울, 한중가
- Kim, Jiyeon 2014 National Identity under Transformation: New Challenges to South Korea. *The Asan Institute for Policy Studies*. 2014. jan 25.
- Lee, Jee Sun 2009 *Post-Unification Korean National Identity*. Working Paper Series 09-03, Washington: US-Korea Institute at SAIS.
- Lipset, Martin Seymour 1993 Pacific divide: American exceptionalism – Japanese uniqueness. *International Journal of Public Opinion Research* 5(2): 121-166.
- Medián 2010 Medián: kettős állampolgárság igen, választójog nem. *HVG* 2010. május 26., szerda. http://hvg.hu/itthon/201020_megosztott_oroszlag (hozzáférés: 2014. május 26.)
- Melucci, Alberto 1995 The Process of Collective Identity. Johnston, Hank and Klandermans, Bert (eds.) *Social Movements and Culture*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 41-63.
- Melucci, Alberto 1996 *Challenging Codes: Collective Action in the Information Age*. Cambridge: University Press.
- Moon, Katherine H. S. 2013 *Protesting America. Democracy and the U.S.-Korea Alliance*. Seoul-California Series in Korean Studies (Book 4). Seoul: Global, Area, and International Archive.
- Myers, Brian Reynolds 2010 *The Cleanest Race: How North Koreans See Themselves and Why It Matters*. NY: Melville House.
- Orr, James J. 2001 *Victim as Hero: Ideologies of Peace and National Identity in Postwar Japan*. Honolulu: University of Hawaii Press.
- Osváth Gábor 2004 A koreaiak magyarságképe és 1956. Birtalan Ágnes (szerk.) *Aspects of Korean Civilization 2*. Budapest: Eötvös Lóránd University, Dept. of Inner Asian Studies. 94-102.
- Romsics Gergely 2006 Trianon a Házban. A Trianon-fogalom megjelenése és funkciói a pártok diskurzusaiban az első három parlamenti ciklus idején (1990–2002). Czoch Gábor – Fedinecz Csilla (szerk.) *Az emlékezet konstrukciói. Példák a 19–20. századi magyar és közép-európai történelemből*. Budapest: Teleki László Alapítvány, 35-52.
- Romsics Ignác 1997 Közép- és/vagy Kelet-Európa? Egy terminológiai vita nyomában. *Rubicon* 1. http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/kozep_es_vagy_kelet_europa_egy_terminologiai_vita_nyomaban/ (hozzáférés 2014. június 11.)
- Rozman, Gilbert 2012 Chinese National Identity and East Asian National Identity Gaps.
- Rozman, Gilbert (ed.) *National Identities and Bilateral Relations: Widening Gaps in East Asia and Chinese Demonization of the United States*. Washington, DC – Stanford, CA: Woodrow Wilson Center Press and Stanford University Press, 203-232.
- Sándor Klára 2011 *Nyelvrokonság és hunhagyomány*. Budapest: Typotex.
- Shin, Gi-Wook 2006 *Ethnic Nationalism in Korea: Genealogy, Politics, and Legacy*. Stanford: Stanford University Press.
- Shin, Gi-Wook 2006 Ethnic pride source of prejudice, discrimination. *Korea Herald*, 2 August 2006. http://aparc.stanford.edu/news/koreas_ethnic_nationalism_is_a_source_of_both_pride_and_prejudice_according_to_giwook_shin_20060802/ (hozzáférés 2014. 5.)
- Shin, Gi-Wook 2014 National Identities, Historical Memories, and Reconciliation in Northeast Asia. *The Asan Forum* 2(1): January-February <http://www.theasanforum.org/national-identities-historical-memories-and-reconciliation-in-northeast-asia/> (hozzáférés: 2014. június 16.)

- Shin, Gi-Wook – Sneider, Daniel (szerk.) 2011
History Textbooks and the Wars in Asia: Divided Memories. London: Routledge.
- Smith, Anthony D. 2004 A nemzetek eredete.
Kántor Zoltán (szerk.): *Nacionalizmuselméle-
tek*. (szöveggyűjtemény). Budapest: Rejtjel.
- Song, Pyong-in (송평인) 2002 생일파티길
두 여중생 귀도차량에 참변 전말 (Külön
riport a két iskoláslány tragédiájáról). *The
Dong-a ilbo* 2002. July 18.
- Steinberg, David I. 2005 *Korean Attitudes
Toward the United States: Changing Dynamics*.
Armonk, NY: M E Sharpe Inc.
- Whitney, Christopher B. – Shambaugh, David
2009 *Soft Power in Asia: Results of a 2008
Multinational Survey of Public Opinion*. Chica-
go: The Chicago Council on Global Affairs.
- World Public Opinion 2011 Views of US
Continue to Improve. *BBC Country Rating
Poll*, [http://www.worldpublicopinion.org/pipa/
pdf/mar11/BBCValsUS_Mar11_rpt.pdf](http://www.worldpublicopinion.org/pipa/pdf/mar11/BBCValsUS_Mar11_rpt.pdf) (hoz-
záférés 2014. június 5.)
- World Public Opinion 2013 Views of China
and India Slide While UK's Ratings Climb:
Global Poll. *BBC Country Rating Poll*, [http://
www.worldpublicopinion.org/pipa/2013%20
Country%20Rating%20Poll.pdf](http://www.worldpublicopinion.org/pipa/2013%20Country%20Rating%20Poll.pdf) (hozzáférés
2014. június 5.)
- Yoshida, Reiji 2008 Basics of the U.S. military
presence. *Japan Times*, 25 March.